

wa przez celników, policjantów i prokuratorów.

W związku z tym, iż handel skradzionymi dziełami sztuki jest formą zorganizowanej przestępczości podkreślono rolę Europolu i Interpolu w walce z nim. Wskazano też, iż niezbędnym narzędziem w walce z nielegalnym handlem dobrami kultury jest powołanie na poziomie krajowym jednostek centralnych – zarówno w ramach policji, jak i prokuratury – do zwalczania nielegalnego handlu dobrami kultury.

Uczestnicy konferencji dyskutowali również o procedurach związanych z wydawaniem pozwoleń wywozowych wskazując, iż przy wydawaniu pozwoleń na wywóz odpowiednie władze krajowe powinny działać na podstawie kompletnej dokumentacji, uwzględniającej pochodzenie obiektu i jego legalność, zwłaszcza w odniesieniu do możliwego zastosowania ograniczeń eksportowych w innym kraju członkowskim. Stwierdzono, iż niezbędne jest wprowadzenie zmian w prawodawstwie. Fakt, że dane dobro kultury zostało skradzione w państwie członkowskim, powinien zostać uwzględniony w rozporządzeniu Rady EWG nr 3911/92 z dnia 9 grudnia 1992 r. w sprawie wywozu dóbr kultury, jako ważna podstawa do odmowy przyznania pozwolenia eksportowego, niezależnie od tego czy dobro kultury tego rodzaju jest objęte kryteriami określonymi w aneksie do tego rozporządzenia.

Stwierdzono, iż rosnący popyt na dobra kultury, związany z rozwojem turystyki i globalizacją, jest siłą napędową nielegalnego handlu tymi obiektami. W związku z tym konieczne jest szerokie informowanie społeczeństwa o szkodach wyrządzanych dziedzictwu kulturowemu przez nielegalny handel dobrami kultury.

Na zakończenie należy dodać, iż przedstawione zagadnienia stanowią tylko część poruszanych podczas konferencji problemów związanych z nielegalnym handlem dobrami kultury. Pełny tekst zaleceń został po zakończeniu konferencji przekazany Komisji Europejskiej oraz uczestnikom konferencji.

PRZYPISY

1. Dane pochodzą ze strony UNESCO na dzień 03.10.2003 r. http://www.unesco.org/culture/laws/1970/html_eng/page3.shtml
2. <http://www.unidroit.org/english/implementation/i-95.pdf>

WSPÓŁPRACA ADMINISTRACYJNA PAŃSTW CZŁONKOWSKICH PRZY LICENCJONOWANIU WYWOZU DÓBR KULTURY Z UNII EUROPEJSKIEJ

Współpraca administracyjna międzypaństwowa jest projektowana i uruchamiana do wdrożenia przepisów prawnych. Podobnie w Unii Europejskiej ma ona przede wszystkim wymiar prawny. Wspólnota Europejska opiera się na prawie wiążącym państwa członkowskie i jego dobre funkcjonowanie jest uznawane za przedmiot ich wspólnego zainteresowania.

Współpraca administracyjna nie była dotąd przedmiotem kompleksowego i jednolitego normowania w prawie UE. Jak wynika z modelu Unii, póki państwa członkowskie cieszą się względną niezależnością, stan ten z pewnością nie ulegnie zmianie. Jednakże realizacja poszczególnych zadań wspólnotowych może nabierać charakteru wiążącego państwa członkowskie. W wymiarze gospodarczym Unii polityka handlowa prowadzona jest wyłącznie przez Wspólnotę Europejską, a nie przez państwa członkowskie, i Wspólnota tworzy szereg instytucji współpracy między państwami członkowskimi. Na podstawie art. 113. traktatu o WE ustanowiono przepisy dotyczące handlu z krajami trzecimi w celu ochrony skarbów narodowych o wartości artystycznej, historycznej lub archeologicznej.

Przepisy o wywozie skarbów narodowych określone zostały w rozporządzeniu Rady (EWG) nr 3911/92 z dnia 9 grudnia 1992 r. w sprawie wywozu dóbr kultury¹. Wprowadziło ono jednolite kontrole wywozowe do krajów trzecich. Wskazane w tym rozporządzeniu kategorie dóbr kultury można wywieźć tylko po uzyskaniu pozwolenia właściwych władz państwa członkowskiego. Pozwolenie musi być też wydane przez właściwe państwo członkowskie. Służby celne dokonujące kontroli mają obowiązek zweryfikować pozwolenie pod kątem wskazanych w rozporządzeniu kategorii przedmiotów. Weryfikacja pozwoleń wymaga też wymiany informacji ze wszystkimi państwami członkowskimi o kradzieżach lub list przedmiotów, których wywóz jest zakazany.

Zagrożenie integralności dziedzictwa narodowego państw członkowskich w obliczu zniesienia granic wewnętrznych w Unii wynikało z różnic w ustawodawstwie państw członkowskich. W konsekwencji państwa członkowskie mogły nie kontrolować wywozu dzieł sztuki i zabytków pochodzących z innych państw członkowskich. Określona w rozporządzeniu współpraca administracyjna ma wspierać takie działania państw członkowskich, które pozostają niezharmonizowane i są podejmowane w ramach własnych kompetencji. W mechanizmach współpracy państw członkowskich mieszczą się działania podmiotów publicznych, jak policja, sądy oraz innych jeszcze podmiotów zaangażowanych w ochronę dziedzictwa kultury, jak muzea, fundacje, specjalne agencje, ale taka współpraca nie wynika z rozporządzenia 3911/92 EWG, lecz z regulacji wielu innych zagadnień szczegółowych nie związanych bezpośrednio z systemem ochrony dóbr kultury UE, pojmowanym w sensie prawnym. Dlatego w poniższej prezentacji przedstawiono ramy współpracy, która jest uregulowana w wyrażonym celu stworzenia systemu ochrony dziedzictwa narodowego państw członkowskich w przypadku nielegalnego wywozu dzieł sztuki i zabytków.

Według założeń rozporządzenia nr 3911/92 EWG kluczową jest współpraca służb celnych i organów właściwych do ochrony dziedzictwa kulturalnego. Obejmuje ona swoim zakresem współpracę międzynarodową i wewnątrz krajową, przy czym każda warun-

kuje skuteczność systemu ochrony dóbr kultury UE.

Artykuł 6. rozporządzenia wskazuje na współpracę służb celnych. Do weryfikacji zgodności z prawem wywozu dóbr kultury niezbędna jest celnikom wymiana informacji nt. wydanych pozwoleń lub odmowy ich wydania oraz wszelkich innych danych do oceny wywozu jako zgodnego z prawem. Sprawdzone metody współpracy między państwami członkowskimi zapożyczzone zostały z rozporządzenia Rady (EWG) nr 1468/81 z dnia 19 maja 1981 r. w sprawie wzajemnej pomocy między władzami administracyjnymi państw członkowskich oraz współpracy między nimi i Komisją w celu zapewnienia prawidłowego stosowania prawa dotyczącego spraw celnych lub rolnych² (art. 6. rozp. 3911/92). Obecnie rozporządzenie to zostało zastąpione przez zajmujące się tymi samymi sprawami rozporządzenie Rady (WE) nr 515/97 z dnia 13 marca 1997 r.³, przyjęte dla skutecznej współpracy w dziedzinie wzmocnienia ochrony interesów finansowych Wspólnoty. Przepływ informacji celnej następuje z zachowaniem zasad poufności. Jest on nie do końca określony. Chociaż dane, jakie zawiera pozwolenie wywozowe są standardowe i jednolite w UE⁴, to dane, jakie mają być przekazywane, nie zostały ustalone bardziej szczegółowo niż poprzez ogólne wskazanie w art. 6. rozporządzenia 3911/92 organów zobowiązanych do współpracy. Komisja Europejska w raporcie nt. stosowania rozporządzenia oraz dyrektywy Rady nr 93/7/EWG z dnia 15 marca 1993 r.⁵ wskazała na niedobór tych informacji, m.in. na płaszczyźnie współpracy celnej. Ostatnio zaproponowała w przewodniku do ochrony dóbr kultury w Unii⁶ wyznaczenie w każdym państwie członkowskim organu właściwego koordynującego oraz do zbierania informacji, a także stosowanie jednolitego zestawu danych celem wymiany informacji, np. na wzór formularza Interpolu.

Rozporządzenie nr 3911/92 EWG przewiduje w art. 6. akapit 2 dodatkowo do współpracy między władzami celnymi poszczególnych państw... wysilek nawiązania i podtrzymania współpracy... między właściwymi władzami określonymi w art. 4 dyrektywy 93/7/EWG, czyli odpowiedzialnymi za wdrożenie wymienionej dyrektywy, co do zasady organami do spraw ochrony zabytków. Z kolei art. 2. ust. 2. wskazał, że pozwolenie wydaje właściwe państwo na wniosek zainteresowanej osoby. Właściwy jest organ państwa członkowskiego, na którego terytorium dana rzecz została zgodnie z prawem i ostatecznie umieszczona, dnia 1 stycznia 1993 r., lub następnie

właściwy organ państwa członkowskiego, na którego terytorium rzecz jest umieszczona w następstwie zarazem zgodnej z prawem i ostatecznej wysyłki z innego państwa członkowskiego, lub przywozu z państwa trzeciego, bądź ponownego przywozu z państwa trzeciego po zgodnej z prawem wysyłce z państwa członkowskiego do tego kraju. Współpraca przy kontroli wywozu dóbr kultury obejmuje więc sprawdzanie statusu dobra najdalej wstecz do wskazanej daty i według niej określa się państwo, którego władze powinny wydać pozwolenie wywozowe. Akapit 2. ust. 2. art. 2. rozporządzenia wskazuje na obowiązki względem państwa, na którego terytorium dobro znalazło się wskutek przemieszczeń po 1 stycznia 1993 r. Państwo członkowskie ma prawo wydać pozwolenie wywozowe, jeżeli przemieszczenie z innego państwa UE było definitywne bądź nastąpiło z kraju trzeciego, ale zgodne z prawem państwa wywozu. Nie istnieje obowiązek występowania w sprawie legalności wywozu do państwa trzeciego, gdyby jednak wywożone z UE dobro było uprzednio przywiezione ponownie z tego samego państwa spoza UE, należy zbadać legalność wywozu z UE.

W razie konieczności, jak mówią przepisy akapitu 4. ww. art. 2., państwo członkowskie, w którym złożono aplikację wywozową, zwróci się do władz państwa, z którego pochodzi dany przedmiot. Taka uprzednia aplikacja stanowi ciężar dla wywozujących, stąd obwarowany jest on koniecznością, która zachodzi w sytuacji wyjątkowej. Wskutek sprawnej wymiany informacji sytuacji tej można uniknąć. W praktyce przestrzeganie tej zasady „konieczności” oceniła Komisja Europejska w raporcie nt. stosowania rozporządzenia nr 3911/92 i dyrektywy 93/7 jako *brak konkretnych rezultatów na poziomie wspólnotowym*. Jako powód podała różnice wśród państw członkowskich w traktowaniu różnorodnych aspektów kultury i sztuki. Do roku 2000 jedynie Holandia i Wielka Brytania dość regularnie konsultowały z innymi państwami status przedmiotów. Drugim sposobem ustalania „właściwości” było informowanie przez te państwa o złożonych podaniach. Inne państwa z kolei żądały dowodu legalności przemieszczenia z innego państwa członkowskiego. Wymóg ten stosowały organy administracyjne we Francji i Włoszech. Rozpoczęto tam również stosowanie wymogu posiadania dokumentu towarzyszącego dobrom kultury.⁷ Komisja w ww. raporcie podała, że tylko Holandia i Wielka Brytania odrzuciły podania, kiedy nie nadszedł dowód o legalności przemieszczenia z innego państwa członkowskiego.

Należałoby więc przyjąć, że państwa te uznały się za niewłaściwe w sprawie wydania pozwolenia. W świetle danych KE opisane wystąpienia państw członkowskich były sporadyczne. Niejasna jest, jak zaznacza Komisja, kompetencja państwa członkowskiego do wydania zezwolenia na wywóz w okolicznościach, gdy dobro zostało przemieszczone nielegalnie z innego państwa członkowskiego i państwo wywozu nie wystąpiło o zwrot tego dobra, pomimo otrzymania zawiadomienia o odkryciu z tego państwa członkowskiego. Generalnie pozwolenia wydawane były na podstawie niekompletnej dokumentacji, przy czym sprawdzenie bądź wymaganie informacji z innego państwa członkowskiego występowało rzadko.

Komisja zalecała organom właściwym do wydania pozwolenia wymianę informacji nt. ustawodawstwa regulującego wewnątrz wspólnotowy obrót dziełami sztuki i zabytkami, wskazanie punktów kontaktowych, w szczególności nt. wydanych pozwoleń wywozowych i wszelkich innych informacji ułatwiających przesłedzenie losów dzieł sztuki i zabytków do wydania pozwolenia wspólnotowego⁸. Należy dodać, że zgodnie z art. 10. rozp. 3911/92. każde państwo członkowskie powiadamia Komisję o środkach podjętych na mocy rozporządzenia. Komisja przekazuje te informacje pozostałym państwom członkowskim. Informacje o organach upoważnionych do wydawania pozwoleń na wywóz dóbr kultury z poszczególnych państw członkowskich dostępne są po zebraniu i ciągłej aktualizacji przez Komisję Europejską, w serii „C” Dziennika Urzędowego Wspólnot Europejskich (art. 3. ust. 1. i 2. rozp.). Publikacji podlegają także informacje o ograniczeniu przez państwa członkowskie liczby urzędów celnych upoważnionych do przeprowadzania formalności związanych z wywozem dóbr kultury (art. 5. ust. 1. i 2. rozp.)

Drugi generalny zakres współpracy przy kontroli wywozu dóbr kultury z UE obejmuje współpracę wewnątrz krajową. Warunkuje ona efektywność działań podjętych między państwami członkowskimi. Komisja podkreśliła w ww. przewodniku konieczność współpracy między organami celnymi a organami właściwymi do spraw ochrony zabytków (akapit 2. art. 6. rozp.), zalecając regularne kontakty na poziomie centralnym właściwych władz celem wymiany przedmiotowej informacji z zachowaniem zasad poufności⁹. Następnie

zacieśnienie współpracy między różnymi zainteresowanymi organami, np. w formie umów.¹⁰ Wreszcie propagowała utworzenie sieci internetowej z odniesieniem do listy skarbów narodowych oraz dóbr, których nie można wywieźć lub listy skarbów skradzionych.

Współpraca zarysowana w rozporządzeniu nr 3911/92 EWG stanowić ma komponent współpracy w systemie ochrony dóbr kultury, w tandemie z formami przewidzianymi w dyrektywie nr 93/7/EWG. Jej skuteczność zależy od rozwoju świadomości potrzeby i istnienia ram prawnych ochrony integralności dziedzictwa narodowych państw członkowskich. Najłatwiej tę współpracę zaobserwować, gdy zniknie zabytek o wyjątkowej wartości¹¹. Przypadek ten, jak również analiza unormowania i funkcjonowania omawianej współpracy państw członkowskich, jest symptomatyczny. Można zarzucić systemowi ochrony dóbr kultury w UE, że jest w praktyce bezskuteczny, jeżeli nie istnieje baza danych o skarbach narodowych, których wywóz jest zakazany lub skradzionych. Pośrednio potwierdziła to Komisja Europejska, wskazując na założenie takiej bazy jako punkt wyjścia do praktycznej współpracy państw członkowskich w systemie ochrony. Można nadmienić, że bez tej współpracy działanie systemu stoi pod znakiem zapytania. ■

PRZYPISY

1. DzU WE L 395, 31.12.1992, s. 1 ze zm.
2. DzU WE L 144, 2.06.1981, s. 1, ze zm.
3. DzU WE L 82, 22.03.1997 r., s. 1
4. Sporządzony jest jeden wzór pozwolenia na mocy rozporządzenia Komisji (EWG) nr 752/93 z dnia 30 marca 1993 r. ustanawiającego przepisy w celu wykonania rozporządzenia Rady (EWG) nr 3911/92 w sprawie wywozu dóbr kultury, DzU WE L 77, 31.03.1993 r., s. 24
5. O zwrocie dóbr kultury nielegalnie przemieszczonych z terytorium państwa członkowskiego, DzU WE L 74, 27.3.1993, s. 74. Commission Report on the implementation of Council Regulation (EEC) No. 3911/92 on the export of cultural goods and Council Directive 93/7/EEC on the return of cultural objects unlawfully removed from the territory of a Member State, COM (2000) 325
6. Protection of cultural goods in the Community. Guidelines for administrative co-operation between the competent authorities, http://europa.eu.int/comm/taxation_customs/resources/documents/cultural_goods_en.pdf.
7. Paszport dla dzieł sztuki przewiduje ustawa francuska z 2000 r.
8. Protection of cultural goods in the Community
9. Również Parlament Europejski podkreślił te zadania w rezolucji na temat raportu Komisji. European Parliament resolution on the Commission report to the Council, the European Parliament and the Economic and Social Committee on the implementation of Council Regulation (EEC) No 3911/92 on the export of cultural goods and Council Directive 93/7/EEC on the return of cultural goods unlawfully removed from the territory of a Member State, A5-0122/2001
10. Przykładem jest polska umowa z listopada 2004 r. między ministrem kultury, Strażą Graniczną, Policją i Służbą Celną.
11. Commission Report on the implementation of Council Regulation (EEC) No. 3911/92 Ő, pkt 3.2

Warowna brama wiodąca do kompleksu świątynnego w Medinet Habu (fot. autor)

MIROŚLAW BARWIK

STAROŻYTNI RABUSIE (8)

Akta kapitana Efnamona

Wydarzyło się to *w roku bien, wtedy gdy zapanował głód*. Na tronie Egiptu zasiadał wówczas Ramzes XI. Dla mieszkańców Teb nastąpiły ciężkie czasy. Wciąż potwarzające się najazdy okrutnych libijskich koczowników paraliżowały co pewien czas życie na zachodnim brzegu. Obrazu klęski dopełniła wojna domowa wywołana interwencją wicekróla Kusz Panehesy w sprawy egipskie. Panehesy wraz ze swoją armią pomaszerował na północ, zajmując Teby i usuwając arcykapłana Amenhotepa. Niewiele wiadomo na temat tych dramatycznych wydarzeń. Ze strzępów informacji, jakie przetrwały do naszych czasów, można jednak wysnuć, że żołnierze wicekróla wzięli wówczas szturmem potężne fortyfikacje kompleksu świątynnego w Medinet Habu. Trudno przypuszczać, by zasobne skarbcze tej świątyni pozostały wówczas nienaruszone. Nubijscy łucznicy wicekróla, którzy wtargnęli na świątynne podwórce, niemiłosiernie splądrowali świątynię wraz z przylegającymi do niej zabudowaniami.

W latach, jakie po tym nastąpiły, Teby, poddane wojskowej administracji narzuconej przez Panehesy, nie miały bynajmniej znać trwałego spokoju. Można przypuszczać, że okupacja Teb przez rozpasane żołdactwo wicekróla przyczyniła się do ostatecznego rozprzężenia dyscypliny personelu zatrudnionego na nekropolii. Do tego czasu należy zapewne odnieść informacje o notorycznym grabieniu świątyń grobowych zachodniego brzegu przez samych kapłanów i niższy personel świątynny. Niewykluczone

zresztą, że Panehesy próbował położyć tamę tym praktykom. Pierwsze procesy nieuczciwych sług świątynnych odbyły się bowiem mniej więcej w tym właśnie czasie. Choć chronologia tej burzliwej epoki nie została dotychczas ustalona w sposób nie budzący wątpliwości, wiele wskazuje na to, że wkrótce konflikt rozgorzał z nową siłą. Armia Panehesy pomaszerowała dalej na północ, by tym razem zetrzeć się z armią faraona Ramzesa XI, który zaniepokojony sytuacją na południu, zdecydował się na interwencję zbrojną w Tebaidzie.

Możliwe, że właśnie wtedy – pod nieobecność wicekróla Panehesy – grobowce położone na nekropolii tebańskiej ponownie stały się obiektem systematycznych grabieży. Plądrowano nie tylko groby dostojników, ale również grobowce królowych w Dolinie Królowych. Niewykluczone, że naruszono nawet spokój królewskich grobowców w Dolinie Królów. Historia zachowała imiona rabusiów zorganizowanych w dwóch gangach, na czele których stali Buchaaf oraz Efnamon. Nie jest chyba przypadkiem, że Efnamon był kapitanem łuczników. Możliwe więc, że służył on w siłach porządkowych stacjonujących w Tebach, gdy na północy wojska Panehesy próbowały stawić czoło armii królewskiej.

O tym, co działo się wówczas w Tebach, informują zachowane do dzisiaj akta przesłuchań spisane kilka lat później, gdy władze wszczęły dochodzenie w sprawie tych rabunków. Sledztwo w sprawie grabieży dokonywanych przez ludzi Efnamona prowadzono równoległe z przesłuchaniami członków